

60 Χρόνια από την Κυπριακή Ανεξαρτησία: Ιδιαιτερότητες και Παραδοξότητες

Κώστας Μ. Κωνσταντίνου
Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Εισήγηση στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, 6/10/2020 για την Επέτειο της Ανεξαρτησίας

Στην εισήγηση μου θα μιλήσω για κάποιες ιδιαιτερότητες και παραδοξότητες της Κυπριακής ανεξαρτησίας που τιμούμε σήμερα. Θα τις αναφέρω επιγραμματικά λόγω χρόνου.

Θα ομαδοποιήσω αυτές τις ιδιαιτερότητες και παραδοξότητες σε τρεις προβληματικές: (1) στην εθνοκρατική ανεξαρτησία, (2) στην εξαρτώμενη ανεξαρτησία, και (3) στην αποικιακή ανεξαρτησία

(μπορεί να ακούγονται παράξενες ως και αντιφατικές αυτές οι προβληματικές, αλλά θα τις εξηγήσω, και μπορώ φυσικά να τις αναπτύξω στη συζήτηση που θα ακολουθήσει).

(1) Εθνοκρατική Ανεξαρτησία

Όπως γνωρίζουμε η Ανεξαρτησία της Κύπρου δεν ήταν κάτι που είχε ζητήσει ο Κυπριακός λαός.

Η συντριπτική πλειοψηφία των Ε/Κ ήθελαν ένωση με την Ελλάδα, των Τ/Κ διχοτόμηση ή διπλή ένωση, και οι μικρότερες Μειονότητες προτιμούσαν να παραμείνουμε υπό Βρετανική διακυβέρνηση.

Οι εκδηλώσεις την ημέρα της ίδρυσης της ΚΔ στις 16 Αυγούστου του 1960 ήταν καθόλα υποτονικές.

Η παρουσία του κόσμου λιγοστή σε αντίθεση με τον κόσμο που βγήκε στους δρόμους να καλωσορίσει του αγωνιστές της ΕΟΚΑ, αλλά και τα Ελληνικά και Τουρκικά στρατιωτικά αγήματα (της ΕΛΔΥΚ και της ΤΟΥΡΔΥΚ).

Επίσημες εκδηλώσεις εορτασμού της επετείου της Ανεξαρτησίας δεν υπήρχαν πριν το 1974 - καθιερώθηκαν μετά την εισβολή και διαίρεση του νησιού.

Έχει αναφερθεί σε ακαδημαϊκά κείμενα και ενίοτε στο δημόσιο λόγο, ότι η ΚΔ ήταν το «ανεπιθύμητο παιδί», η «απρόθυμη δημοκρατία», το κράτος που αργήσαμε να αγαπήσουμε.

Αυτό το τραύμα – δηλαδή το ότι μας δόθηκε κάτι που δεν ζητήσαμε και με το οποίο έπρεπε να συμβιβαστούμε – δημιούργησε μεταποικιακά σύνδρομα που χάραξαν την πολιτική μας ιστορία, αλλά και την εξωτερική μας πολιτική.

Καταρχήν δημιούργησε σύγχυση ως προς το καλώς νοούμενο συμφέρον της ΚΔ το οποίο όφειλε να υπηρετήσει η Κυπριακή εξωτερική πολιτική: δηλαδή αν ήταν εθνικό/εθνοτικό συμφέρον ή κρατικό συμφέρον πέραν των κοινοτήτων και στη βάση του συνταγματικού πατριωτισμού.

Μετά τις διακοινοτικές ταραχές του 1963, όταν την κυβέρνηση και την εξωτερική πολιτική την ανέλαβε εξ' ολοκλήρου η Ε/Κ κοινότητα, αυτή η αντίφαση του εσωτερικού/εξωτερικού έγινε πιο έκδηλη όχι μόνο εντός εθνικιστικών κύκλων αλλά και μέσα από επίσημες δηλώσεις σε ανώτατο επίπεδο ότι ο μεγάλος στόχος ήταν και παρέμενε η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

Και από την άλλη πλευρά, όμως, η ιδέα της διχοτόμησης (η οποία προϋπήρχε από τη δεκαετία του 50) βρήκε πρόσφορο έδαφος λόγω της κατάρρευσης του δικοινοτικού κράτους και της οικοδόμησης αυτόνομης ταυτότητας των Τ/Κ εντός των θυλάκων.

Το πραξικόπημα και η Τουρκική εισβολή πρόσφερε την ευκαιρία και τη δυνατότητα της ντε φάκτο διχοτόμησης που βιώνουμε σήμερα.

Η παραδοξότητα που θέλω να αναδείξω είναι ότι, δυστυχώς, η ανεξαρτησία που κερδίσαμε το 1960 δεν μετουσιώθηκε σε γνήσιο συνταγματικό πατριωτισμό, αλλά αντιθέτως χρησιμοποιήθηκε εργαλειακά για προώθηση των εθνικών συμφερόντων όπως τα αντιλαμβάνονταν τα αντίπαλα εθνικά κέντρα εξουσίας, εντός και εκτός Κύπρου.

(2) Εξαρτώμενη Ανεξαρτησία

Η δεύτερη παραδοξότητα αφορά τη νομική πτυχή και την ποιότητα της ανεξαρτησίας που μας δόθηκε το 1960.

Το πρόβλημα της περιορισμένης κυριαρχίας που δόθηκε στην ΚΔ έχει εξεταστεί από μια σειρά νομικών και διεθνολόγων.

Μεταξύ αυτών, η Στέλλα Σουλιώτη, με εξαιρετική γνώση των νομικών και πολιτικών παραμέτρων της δημιουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, έγραψε ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο με τίτλο *Fettered Independence* (όχι απλά εξαρτωμένη, αλλά δέσμια, αιχμαλωτισμένη, πεδικλωμένη ανεξαρτησία).

Τι είδους ανεξαρτησία δόθηκε σε ένα κράτος στο οποίο άλλα τρία κράτη διατήρησαν επεμβατικά δικαιώματα μέσα από τη Συνθήκη Εγγυήσεως του 1960.

Ποιος αλήθεια μας εγγυήθηκε του εγγυητές στους οποίους δόθηκε το δικαίωμα να 'αναλάβουν δράση' μονομερώς αν το κρίνουν αναγκαίο και να διατηρούν μόνιμα στρατεύματα μέσα από τη Συνθήκη Συμμαχίας του 1960.

Κάτι που ίσως δεν γνωρίζουν πολλοί είναι ότι συζητήθηκε ακόμη και η καταλληλότητα της ΚΔ για ένταξη στα Ηνωμένα Έθνη – αμφισβητήθηκε αν το κράτος θα ήταν πράγματι ανεξάρτητο λόγω της Συνθήκης Εγγυήσεως.

Είναι μόνο μετά από γνωμάτευση του διακεκριμένου νομικού διεθνολόγου Hans Kelsen που ζητήθηκε από τα ΗΕ τον Μάιο του 1959, που τελικά ενταχθήκαμε – Ο Kelsen επιχειρηματολόγησε ότι θα μπορούσε να ενταχθεί η ΚΔ αλλά μόνο με συγκεκριμένη ερμηνεία της Συνθήκης Εγγυήσεως.

Μπορεί να ήταν καλύτερα να γνωμάτευε ότι δεν μπορούσε να ενταχθεί η ΚΔ, όποτε να χρειαζόταν αναθεώρηση της Συνθήκης Εγγυήσεως από τότε.

Σωστά ο ΓΓ των ΗΕ έκανε αναφορά (στον τελευταίο κύκλο διαπραγματεύσεων για επίλυση του Κυπριακού) ότι η Κύπρος πρέπει να γίνει φυσιολογικό κράτος.

Επίσης, τι είδους ανεξαρτησία δόθηκε σε ένα κράτος από το οποίο αποξενώθηκε ένα μέρος του εδάφους του για να δημιουργηθούν κυρίαρχες στρατιωτικές βάσεις άλλης χώρας.

Πρόσφατα έχει αναγνωρισθεί από το Διεθνές Δικαστήριο στην υπόθεση του Αρχιπέλαγους Chagos (δηλαδή της Βρετανικής στρατιωτική βάσης του Diego Garcia στο κέντρο του Ινδικού Ωκεανού - η οποία ενοικιάζεται από στις ΗΠΑ) ακριβώς η παρανομία μιας τέτοιας εδαφικής αποξένωσης, και ότι ως αποτέλεσμα αυτής της παρανομίας η απο-αποικιοποίηση του Μαυρικού δεν έχει ολοκληρωθεί.

Το ίδιο ισχύει και για τις Βρετανικές Βάσεις στην Κύπρο.

Επικεντρωνόμαστε στη ντε φάκτο διχοτόμηση του 1974 (όχι αδικώς γιατί είχε και έχει τραγικές συνέπειες) αλλά ξεχνούμε τη ντε γιούρε διχοτόμηση του 1960 (η οποία είναι πιο ήπια και την έχουμε λίγο-πολύ αποδεχθεί).

Και δυστυχώς η μη επίλυση του Κυπριακού περιπλέκει τη διεκδίκηση απο-αποικιοποίησης και αυτών των περιοχών της Κύπρου.

(3) Αποικιακή Ανεξαρτησία

Η Τρίτη παραδοξότητα δεν είναι Κυπριακή ιδιαιτερότητα.

Έχει να κάνει ευρύτερα με την ιδέα της ανεξαρτησίας και με τα μεταποικιακά σύνδρομα που συναντάμε σε πολλά κράτη που πήραν την ανεξαρτησία τους από τις Ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες τον περασμένο αιώνα, αλλά ήδη έχουν αποδεχθεί και ενσωματώσει το αποικιακό ιδεολογικό όραμα.

Ένας από τους πρώτους που έθεσε επιτακτικά και βαθυστόχαστα το διακύβευμα της ανεξαρτησίας ήταν ο Μαχάτμα Γκάντι.

Φυσικά, ο Γκάντι ακολούθησε διαφορετικό αντιαποικιακό αγώνα από αυτόν που ακολουθήσαμε εμείς.

Όμως, παραδόξως, έχουμε τοποθετήσει την προτομή του δίπλα από την είσοδο της Βουλής των Αντιπροσώπων εκεί που έγινε η τελετή της Ανεξαρτησίας το 1960.

Είναι πράγματι ενδιαφέρον ότι δεν υπάρχει Κύπριος, Ελλαδίτης, Τούρκος ή Ευρωπαίος, αλλά Ινδός σε αυτό τον χώρο.

Και την περασμένη βδομάδα εγκαινιάσαμε έκθεση φωτογραφίας από τη ζωή του στο Υπουργείο Εξωτερικό

Οπότε θέλω να πιστεύω ότι μας εμπνέουν ή θεωρούμε ότι πρέπει να μας καθοδηγούν κάποιες από τις αξίες που πρέσβευε ο Γκάντι.

Για τον Γκάντι, το ζήτημα της ανεξαρτησίας, συγκεκριμένα η έννοια της απελευθέρωσης και αυτοκυβέρνησης της Ινδίας (swaraj) δεν μπορούσε να διαχωριστεί από την απελευθέρωση και την αυτοκυβέρνηση του ανθρώπου.

Πίστευε ότι δεν μπορούσε να πετύχεις το πρώτο χωρίς το δεύτερο.

Χαριτολογώντας έλεγε ότι μπορεί να καταρρεύσει η Βρετανική αυτοκρατορία, να φύγουν οι Άγγλοι από την Ινδία, αλλά αυτό από μόνο του δεν θα δημιουργούσε ένα Hindustan, αλλά απλά ένα Anglistan.

Οι τρόποι συμπεριφοράς και διακυβέρνησης ήταν το βασικό αποικιακό ζήτημα για τον Γκάντι.

Η απο-αποικιοποίηση και απελευθέρωση έπρεπε να αλλάξει ριζικά και τους αποικιακούς τρόπους συμπεριφοράς.

Δεν είναι της ώρας να μπούμε σε βάθος στην φιλοσοφία του Γκάντι, και τους «πειραματισμούς του με την αλήθεια».

Προσωπικά πιστεύω ότι είναι επίκαιρος για την επετειακή μας συνάντηση σήμερα αλλά και για τις διαφορετικές μορφές βίας και οικολογικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε ως ανθρωπότητα και οι οποίες χρειάζονται όχι απλά πολιτικές «βιώσιμης ανάπτυξης» αλλά και αναστοχαστικής «απο-ανάπτυξης».

Μας βοηθά να αναγνωρίσουμε ότι η ανεξαρτησία ενός κράτους δεν δίνεται απλά από του άλλους, από τους αποικιοκράτες, αλλά είναι μια συνεχής μάχη, είναι πνευματική δράση, είναι ο βίος και η πολιτεία των ανθρώπων.

Έχει να κάνει: Με το πως βιώνουν τη σχέση τους οι άνθρωποι ειρηνικά με τη γη, με την μη-ανθρώπινη ζωή, με διαφορετικούς τρόπους ύπαρξης.

Αλλά και με το πως βιώνουν το εθνικό μέσω του διεθνούς, χωρίς συνεχείς αντιπαραθέσεις για το πώς θα επιβάλουμε το δικό μας εθνικό όραμα στους άλλους.

Να το ζεις το όραμα σου, να το προβάλεις, αλλά να μην το επιβάλεις στους άλλους.

Αυτή είναι η δύναμη της αυτοκυβέρνησης για τον Γκάντι- να θέτεις με θάρρος τα οράματα σου, αλλά και να βρίσκεις τρόπους να συνυπάρχεις με τα οράματα των άλλων χωρίς να αλλοιωθείς, παραμένοντας αυτόφωτος, αυτόνομος και αυτοτελής.

Αυτή είναι η ουσιαστική, για τον Γκάντι η αληθινή, μεταποικιακή ανεξαρτησία.

Στην Κύπρο – όπως και σε πολλές άλλες χώρες – απέχουμε πολύ από αυτή την κατανόηση.